

Áætlun um refaveiðar 2020-2022

Efnisyfirlit

1. Markmið og fyrirvari	3
2. Refastofninn og veiðiálag	5
3. Áætlanir sveitarfélaga	6

1. Markmið og fyrirvari

Umhverfisstofnun hefur unnið áætlun um refaveiðar sem byggir á „Áætlun til þriggja ára um refaveiðar 2017-2019“ og uppgjöri á þeirri áætlun.

Helstu niðurstöður uppgjors síðustu áætlunar eru eftirfarandi:

- Nokkuð vel tókst að koma út fjármagni til sveitarfélaganna og almenn sátt um fyrirkomulagið. Þó voru áætlanir hærri en raunkostnaður.
- Árleg veiði var á bilinu 5.900 – 7.000 dýr.
- Samningar voru gerðir við 56 sveitarfélög af 74 og fengu um 56 af þeim endurgreiðslu hluta af kostnaði vegna refaveiða yfir samningstímann.
- Samvinna milli sveitarfélaga um áætlanir um refaveiðar tókst ekki vel, einungis tvö sveitarfélög sameinuðust um áætlun.
- Upplýsingar um staðsetningu grenja eru almennt góðar, þó vantar upplýsingar um grenin séu í ábúð á hverju ári.
- Skráning á tjóni af völdum refs var lítil, engin skráning barst stofnuninni beint frá bændum en örfáar tilkynningar bárust vegna tjóns í æðarvarpi.
- Skil á dýrum vegna rannsókna til Náttúrufræðistofnunar Íslands voru nokkuð góð frá flestum svæðum ef undan eru skilin norðurland og vesturland.
- Hvorki liggur fyrir nýtt stofnstærðarmat né mat á ákjósanlegri verndarstöðu stofnsins í lok tímabilsins eins og stefnt var að.

Ný áætlun 2020 til 2022 byggir á nokkrum verkþáttum sem komu fram í síðustu áætlun og í samræmi við niðurstöður uppgjors síðustu áætlunar:

- **Bæta þekkingu á þáttum sem hafa áhrif á stofnstærð refsins og setja markmið um ákjósanlega verndarstöðu hans til framtíðar.**
- **Aukin áhersla á skráningu á tjóni af völdum refsins og hvernig megi meta það svo hægt sé að leggja matið til grundvallar ákvarðanatöku um veiðar.**
- **Hvetja til þess að tjón af völdum refa sé skráð í sértækan grunn í gegnum Bændatorgið. Áhersla verður lögð á hagsmuni æðabænda, sérstakra fuglaverndarsvæða o.fl.**
- **Markviss grenjaskráning sem gefur upplýsingar um ábúðarhlutfall, þéttleika og búsvæðaval.**
- **Auka áherslu á rétta skráningu veiðimanna eftir hlauparefum, grendýrum og yrðlingum.**
- **Kalla eftir sérstökum áherslusvæðum innan sveitarfélags (verndarsvæði sem mikilvægt er að verja t.d vegna fuglalífs með veiðum á ref).**
- **Fjölga sameiginlegum áætlunum sveitarfélaga um veiði þannig að sveitarfélög þar sem veiddir eru innan við 25 refir geri sameiginlega áætlun með nærliggjandi sveitarfélagi.**
- **Efla áfram samstarf við NÍ, Samband íslenskra sveitarfélaga og Bændasamtökin.**

Áfram verður lögð áhersla á að taka tillit til sanngirnissjónarmiða til að tryggja að íbúar í fámennum en landstórum sveitarfélögum greiði ekki stærstan hluta af þeim kostnaði sem varið er til refaveiða. Fámenn en landstór svæði gætu því fengið hlutfallslega hærri kostnað endurgreiddan en stór sveitarfélög sem eru landlítil og/eða ágangur refa ekki vandamál.

Áætlunin er byggð á fyrirliggjandi gögnum en ljóst er að þrátt fyrir áherslur síðustu áætlunar vantar enn mikið upp á að nægjanlega góðar upplýsingar séu til um ástand refastofnsins og hvaða tjóni hann veldur. Forsenda þess að nægilegar upplýsingar fáiast um ástand og stærð refastofnsins er að veiðimenn skili greinargóðum veiðiskýrslum, upplýsingum um grenjavinnslu og eintök af hræjum sem til falla vegna veiðanna og að viðkomandi sveitarfélög skili upplýsingum til Umhverfisstofnunar í framhaldinu.

Umhverfisstofnun telur fyrirliggjandi upplýsingar svo takmarkaðar, sérstaklega er varða tjón af völdum refa, að ekki sé unnt að leggja fram tillögur að tilhögun refaveiða og ráðstöfun fjármagns til lengri tíma en þriggja ára.

Umhverfisstofnun leggur áherslu á að sveitarfélög hvetji veiðimenn til að senda hræ af felldum dýrum til Náttúrufræðistofnunar Íslands til krufninga. Mikilvægt er að fá gott þversnið af stofninum og því óskar Náttúrufræðistofnun eftir því að fá send hræ af öllum svæðum og árstímum. Nánari upplýsingar og leiðbeiningar má nálgast á vefsíðu stofnunarinnar (<https://www.ni.is/greinar/medferd-og-innsending-hraeja>).

Fyrirvari við áætlunina: Umhverfisstofnun gerir þann fyrirvara við áætlun þess að um þessar mundir er endurskoðun laga nr. 64/1994 um vernd, friðun og veiðar á villtum fuglum og villtum spendýrum í gangi. Þann 9. desember 2019 voru áform um frumvarp til laga um breytingar á lögnum lögð fram í Samráðsgátt stjórnvalda og er málið nú á þingmálaskrá 150. löggjafarþings. Fyrir liggur að við endurskoðunina verður höfð hliðsjón af þróun í málaflokknum undanfarna áratugi og viðamikilli skýrslu og niðurstöðum nefndar um lagalega stöðu villtra fugla og villtra spendýra sem skipuð var af fyrrum umhverfis- og auðlindaráðherra. Í skýrslunni er m.a. bent á ýmis atriði sem betur mega fara í löggjöf varðandi vernd, friðun og veiðar á villtum spendýrum og fuglum.

Hvað refaveiðar varðar þá komst nefndin m.a. að þeirri niðurstöðu að nauðsynlegt sé að bæta heildarskipulag refaveiða á landsvísu og þörf á því að skilgreina og meta betur tjónið sem veiðunum er ætlað að koma í veg fyrir. Í þessu samhengi benti nefndin á að þar sem refir er upprunalegt rándýr þurfi að gera skýran greinarmun á náttúrulegum ferlum og raunverulegu tjóni. Þá komst nefndin að þeirri niðurstöðu að greina þurfi á hvaða hátt veiðarnar séu líklegastar til að minnka raunverulegt tjón og hafa síðan fyrirkomulagi veiða eftir slíkri skilgreiningu.

Að framansögðu gerir Umhverfisstofnun þann fyrirvarar við áætlun þess að forsendur og fyrirkomulag refaveiða gætu tekið breytingum á tímabilinu.

2. Refastofninn og veiðialag

Refastofninn hefur líklega meira en tífaldast á síðustu 30 árum, eftir að hafa verið í sögulegri lægð. Þetta má að öllum líkindum rekja til bættra lífsskilyrða svo sem vegna aukins fæðuframboðs, en t.d. hefur fýl og heiðargæs fjölgað mikið á sama tímabili. (Mitchell & Arnór Sigfússon 1999; Páll Hersteinsson 2010, 2011). Meðalveiði síðustu ára sýnir að veiðir eru um 7.500 refir árlega. Fram til ársins 2010 var refastofninn í vexti og óx hratt eftir 1997. Stærð stofnsins hefur nú verið metinn 7.000 dýr (4.000 - 10.000), en árið 2009 var stofninn metinn um 11.000 dýr.

Unnið verði eftir eftirfarandi megin sjónarmiðum hvað varðar veiðialag, greiðslur og verklag:

1. Veiðialag verði sem næst óbreytt en áætlunin verði endurskoðuð árlega á samningstímanum.
2. Greitt verði fyrir refaveiðar samkvæmt samkomulagi milli Umhverfisstofnunar og sveitarfélaga sem byggir á þeirri áætlun sem sveitarfélagið/félögin leggja fram.
3. Tekið verði tillit til sanngirnis sjónarmiða, þ.e. fámenn en landstór svæði gætu fengið hlutfallslega hærri kostnað greiddan heldur en stór sveitarfélög sem eru landlítill og/eða ágangur refa ekki vandamál.
4. Veiðialag á tilteknum svæðum verði metið og ákveðið í ljósi þess tjóns sem refur er talinn valda á viðkomandi svæði.
5. Miðlæg skráning grenja hjá Umhverfisstofnun og Náttúrufræðistofnun Íslands.
6. Lögð verði áhersla á veiðialag (grenjavinnslu eða vetrarveiði) í samræmi við áætlað tjón eftir svæðum.
7. Efla samvinnu varðandi refaveiðar á milli sveitarfélaga.
8. Lagt er til að sveitarfélög þar sem refaveiði er að meðaltali innan við 25 refir yfir tímabilið gangi inn í áætlun með öðru sveitarfélagi/sveitarfélögum.

3. Áætlanir sveitarfélaga

Nú eru milli 50 og 60 sveitarfélög sem eru að sinna refaveiðum. Framkvæmdin er á mismunandi vegu. Upplýsingar eru til um heildarveiði á ref aftur til ársins 1957. Árleg veiði var í upphafi nálægt 2.500 refum, síðan dró úr veiðinni fram til ársins 1974. Frá þeim tíma jukust veiðarnar jafnt og þétt allt fram til ársins 2013. Sveitarfélög eru mjög mismunandi að stærð og mögulega þjónar það hagsmunum allra ef þau sameinast um framkvæmd refaveiða þar sem það á við. Meðaltalsveiði árána 2006 – 2010 var 6.055 refir en veiðitölur á tímabilinu sýna að veiðdir eru um 7.500 refir á ári. Umhverfisstofnun leggur áfram til að landinu sé skipt upp í níu svæði í eftir landshlutum. Svæðin eru ekki valin m.t.t. vistfræði refsins heldur ber fyrst og fremst að líta á þau sem einingu til að auðvelda stjórnun veiðanna og samantekt gagna. Ekkert er því til fyrirstöðu að sveitarfélög vinni saman þvert á svæði.

Endurgreiðsla ríkisins á hluta kostnaðar við refaveiðar til sveitarfélaga byggir á því að gerður verði samningur til þriggja ára í senn sem byggir á áætlun sveitarfélaga um að lágmarka það tjón til lengri tíma litið sem refurinn er talinn valda á landsvæði viðkomandi sveitarfélaga. Í áætlun sveitarfélags eða sameiginlegri áætlun sveitarfélaga, þegar um samvinnu þeirra er að ræða, þarf meðal annars að koma fram hvernig áætlunin samrýmist heildaráætlun um refaveiðar, hver þörfin fyrir veiðar sé, hvaða aðilar verða fyrir fjárhagslegu tjóni, hvaða tjón er verið að lágmarka og hvernig best er að haga veiðunum til að lágmarka tilkostnað.

Sveitarfélög geta tekið höndum saman um gerð þessara áætlana þannig að aðgerðir á viðkomandi svæði verða samræmdar. Þannig geta fleiri en eitt sveitarfélag verið aðilar að einum samningi og hvetur Umhverfisstofnun sveitarfélög til þess þar sem aðstæður bjóða upp á slíkt fyrirkomulag. Gert er ráð fyrir að sveitarfélögin sendi inn áætlun til Umhverfisstofnunar eigi síðar en 15. apríl 2020. Samningar milli sveitarfélags/félaga og Umhverfisstofnunar munu byggja á þessum áætlunum. Umhverfisstofnun hefur einn mánuð til að fara yfir framkomnar áætlanir og leggja fram samningsdrög til þriggja ára fyrir sveitarfélögin í samræmi við þá fjármuni sem eru fyrirhugaðir í verkið. Stofnunin áætlar að lokið verði við undirritun samninga fyrir 20. maí 2020. Samningar verða gerðir til þriggja ára. Sveitarfélög fá síðan greitt í lok hvers árs í samræmi við samþykktan samning eftir að tilskildum gögnum hefur verið skilað til Umhverfisstofnunar. Þannig verður aukinn fyrirsjáanleiki fyrir sveitarfélög um hversu mikilla fjármuna þau geta vænst frá ríkinu á tímabilinu 2020 -2022. Stofnunin telur mikilvægt að hafa endurskoðunarákvæði í samningunum.

Umhverfisstofnun er heimilt að nýta þetta fjármagn til að greiða sveitarfélögunum allt að þriðjung af þeirra kostnaði við veiðarnar, en þó innan fjárlagaheimilda. Með því að gera áætlun til þriggja ára og samninga sem byggja á þeim er hægt að sjá hver kostnaður sveitarfélags verður og hver endurgreiðslan verður áður en hafist er handa við veiðarnar. Það er hugmyndin að hætta að greiða eingöngu fyrir unnin dýr heldur verður

greitt samkvæmt þeirri áætlun sem sveitarfélagið leggur upp með og samkomulag hefur náðst um.

Sveitarstjórnir skulu fyrir 15. október ár hvert senda Umhverfisstofnun afrit af reikningum og samantektarblað sambærilegu því og hefur verið notað til þessa. Umhverfisstofnun fer yfir reikninga og samantektarblað og ber saman við upplýsingar úr gagnagrunni. Umhverfisstofnun greiðir allt að þriðjungi kostnaðar sem sveitarfélag hefur lagt í veiðarnar eftir uppgjöri þó ekki fyrir hærri upphæð en var í áætlun og samningi.